

Bankacılık Sektöründe Artan Etik İhlaller

Mehmet YAZICI¹

Makale Gönderim Tarihi: 18.09.2016

Makale Kabul Tarihi: 30.03.2017

ÖZ

Finansal sistemde önemli yere sahip olan bankaların sağlıklı işlemleri, özel sektör gelişimi ve kamusal fayda açılarından önem taşımaktadır. Bu amaçla sistemin çalışmasını engelleyen ve düzeni bozan eylemler çeşitli kanunlarca yasaklanmış, suç olarak tanımlanarak muhtelif yaptırımlara bağlanmıştır. Bu çalışmada global krizin başlamasından bugüne artan regülasyon uygulamalarına rağmen ulusal ve uluslararası alanda bankacılık kesiminde karşılaşılan suç ve etik dışı davranışların analizi, bankaların belirli dönemlerde artan etik davranmama eğilimlerinin ve bunun ardındaki nedenlerin araştırılması bu çalışmanın amacını oluşturmaktadır.

Anahtar Kelimeler: İş Etiği, Bankacılık Etiği, Bankacılık Sektöründe Etik İhlaller, Finansal Kriz

JEL Sınıflandırması: B22, D43, E02, E44, G01

Increasing Ethics Violations in Banking Industry

Abstract

Functioning of a bank is very important for the financial system, private sector development and public benefits. For this purpose, the system is properly prohibited by various laws and sanctions in order to prevent the attempts which is defined as crime. The objective of this study is, despite the global crisis emerged in 2008, analyzing the growing unethical behavior of banks' and to

¹ T.C. İstanbul Esenyurt Üniversitesi, İşletme ve Yönetim Bilimleri Fakültesi, İşletme Bölümü, mehmetyazici@esenyurt.edu.tr

investigate the reasons of increasing ethics violations at national and international level.

Key Words: *Business Ethics, Banking Ethics, Ethics Violations in Banking, Financial Crisis.*

JEL Classification: B22, D43, E02, E44, G01

1. Giriş

TDK sözlüğü etiği töre bilimi, ahlaki ve çeşitli meslek kolları arasında tarafların uyması veya kaçınması gereken davranışlar bütünü olarak tanımlarken, ahlak bilimini ise "yarar, iyi, kötü gibi sorunları inceleyen, törelere dayanan bir davranış yasası geliştiren, hangi davranışın iyi ve hangisinin kötü olduğu gibi sorunları kendine konu edinen bilim" olarak tanımlamıştır. TDK (2016). Etik kavramı yunanca "ethos" sözcüğünden gelmekte olup karakter anlamına gelmektedir.

Frank Navran'a göre etik değerler, sahip olduğumuz temel inançlardır. Navran, (2005). Etik değerler, neyin doğru, iyi ve adil olduğunu tanımlamak için kullandığımız ilkelerdir. Doğruyla yanlışı, iyiyle kötüyü birbirinden ayırt etmemizde bize yol gösterirler, davranış standartlarımızı oluştururlar. Yasalar açık ve net olarak tanımlanmış herkese karşı uygulanan zorlayıcı, uyulmaması halinde yaptırımı olan düzenlemelerdir. Etik ise bizim davranışlarımızı düzenlerken seçimlerimizi yansıtan ancak yasal yaptırımı olmayan ilkelerdir.

Etik ahlak problemleri nedeniyle yaşanan ekonomik kaybın ölçülmesi üzerine çeşitli araştırmalar yapılmakla birlikte kesin bir rakam ortaya konulması mümkün görünmemektedir. Finanstaki güvenin ve itibarın esas olması nedeni ile etiğin önemi yüksek olup etik bir yapı olmaksızın finans sektörünün ve ekonominin sağlıklı şekilde çalışması mümkün değildir. Yanlış bir algının ürünü olarak yalnızca yasalara uygun davranmak etik davranmak anlamına gelmemektedir. Avustralya'da yapılan mesleki etik araştırmalarında 30 meslek arasında ilk sırayı hemşireler alırken bankacılar 14, avukatlar 15, politikacılar 25, emlak satıcıları 28 ve araba satıcı-

ları 30. sırayı almıştır. Benzer araştırmanın Amerika'daki sonuçlarına göre 21 meslek arasında ilk sırayı yine hemşireler alırken, bankacılar 10, avukatlar 12, politikacılar ve lobiciler 20 ve 21. sırayı almıştır. Roy Morgan (2015). Anketlerden de görüleceği üzere yasa ve düzenlemelere yüksek derecede maruz kalan ve yasalara uygun hareket etmesi beklenen bankacılar, avukatlar ve politikacıların anketlerde ortalamanın altında kalması etik davranış gösterilmediği imajının toplumda hakim olduğunu göstermektedir. Bir bankanın itibarı, yasalara ve mevzuata uymanın yanında, müşteri ile ilişkilerinde basiretli bir bankacı gibi davranmak, toplumla olan ilişkilerinde adalet, güvenilirlik, saygı ve hoşgörü, mesleki sorumluluk, sosyal sorumluluk gibi etik değerlere uymasında yatmaktadır.

İtibarın yok olması veya zarar görmesi bir güven müessesesi olan bankalar açısından telafi edilemeyecek zararlara yol açar. Kamuoyunun finans etiğine bakışı genellikle gazetelere yansımış skandallar ile şekillenmekte olup bu skandallar finansal piyasalar ve kurumlara olan güveni sarsmakta, başta bankalar olmak üzere finansal kurumlar ile onları temsil eden çalışanların yalnızca yüksek kara odaklı ve açgözlü kurum ve kişiler olduğu gibi bir imajın da ortaya çıkmasına neden olmaktadır. Edelman halkla ilişkiler firmasının yaptığı bir ankete göre, finans hizmetleri ve bankalar üst üste 5. yıl en az güvenilen sektörler arasında gösterilmiştir. www.edelman.com (2016). 1996 yılında açıklanan bir anket sonucuna göre ankete yanıt verenlerin çoğu, Wall Street'deki insanların çok para kazanacaklarını ve yakalanmayacaklarına inansalar yasaları çiğnemeyi istekli olacaklarını ve yalnızca para kazanmakla ilgili oldukları başka hiçbir şeyin umurlarında olmadığı fikrine katıldıklarını belirtmişlerdir.

Yapılan bir çalışmaya göre bankacılıkta etik sorunların yaşanmasının temel nedenleri dört başlıkta toplanmıştır. Balkan (2009):

1. Sektörde karlılığın ön plana çıkması,
2. Müşterilerin kendilerine sunulan hak ve yükümlülükler ile riskler konusunda açık ve net bilgilendirilmemesi,
3. Ücret düzeyinin yetersiz olması,

4. Çalışanların yükselmelerinde bankacılık etik ilkelerine bağlılığı ve uymanın değerlendirme ölçütü olarak alınmaması,

Diğer sektörler ile karşılaştırıldığında, özel bir kanuna sahip olması, kuruluş, çalışma ve kapanış işlemleri kurallara bağlanmış, yoğun şekilde devlet ve özel kesim denetimine tabi olması gibi nedenlerle ayrılmakta olan bankacılık sektöründe özellikle global krizin tetiklediği regülasyon eğilimi ile artan oranda yaşanan etik problemler uluslararası alanda sektörün geleceğini tehdit eden en önemli sorun olarak karşımıza çıkmaktadır. Takdir edileceği üzere kanunlar üst perdeden suç unsurunu ve ilgili yaptırımları tanımlamakta ancak uygulamada yasal düzenleme yapılmamış pek çok açık alan, birbiri ile çelişen veya farklı yorumlanabilen alanlar bulunmaktadır. Dolayısı ile bankaların artarak devam etmekte olan ve muhtelif yaptırımlar ile sonuçlanan davranışları, kar, hedef, rekabet gibi önemli finans kavramları ile değil ancak meslek etiğinde yaşanan dejenerasyon ile açıklanabilmektedir.

Satış, kar, kar payı, pazar payı gibi kriterlere dayandırılan performans kriterleri, artan rekabet ile banka ve bankacıları -kuvvetli yasal düzenleme ve yaptırımlara rağmen- etik dışı davranışlara itmektedir. Bankacılık etiği kanun, yönetmelik, politika, uygulama talimatı ve iş akışı gibi kural ve kaidelere uyum yanında basiretli bir bankacı gibi davranmayı gerektirmektedir. Ancak sorun yalnızca bankaların uyum konusunda dikkatli olmaları halinde çözülememektedir. Bankalar yanında devlet, düzenleyici ve denetleyici kurumların da aynı şekilde etik ahlak konusunda duyarlı olmamaları, içsel yönetimlerinde liyakat, bilgi ve deneyimi esas almamaları, kanun ve cezaların uygulanmasında isteksizlik göstermeleri veya bilerek ve isteyerek uygulamaktan kaçınmaları sorunun vahametini daha da artırmaktadır. Ziraat Bankası Genel Müdürü ve Türkiye Bankalar Birliği Başkanı Hüseyin Aydın'ın "*Bankaları denetleyenlerin yarısı içeride, yasal altyapının işler hale getirilmesi lazım*" şeklindeki tespiti de bankacılık sistemimizde etik bilgisine olan ihtiyacı desteklemektedir. Ancak bankacılık sistemi içindeki önemine rağmen eğitim konuları arasında yer almıyor olması ise düşündürücüdür. Finans piyasasında etiğin önemi esasen, etik dışı davranışlarla kar sağlama

imkanlarının bulunmasından kaynaklanmaktadır. Etik dışı yol, yöntem ve ilişki ağı ile kazanç elde edilmesi ise başta kara para aklanması olmak üzere, spekülâtif işlemlerle kar sağlama, usulsüz kaynak aktarma, kaynakların riskli alanlara aktarılması, haksız rekabet yolu ile kazanç sağlanması ve görevin kötüye kullanılması gibi yöntemler ile finans piyasasında kendisini göstermektedir.

2. Etik Konular Hakkında Bankacılık Kanunundaki Düzenlemeler

Türk Ceza Kanununda bankacılık düzenine karşı işlenen, ekonomik sistemi ve devletin güvenilirliğini bozan, kamu idaresine güveni sarsan eylemler suç olarak kabul edilmiş ve bunlar için yaptırımlar tespit edilmiştir. Ancak etik düzenlemeler 5411 sayılı Bankacılık Kanununda ele alınmıştır.

İlgili düzenlemelerin genel çerçevesine baktığımızda:

- Etik ilkeler,
- Kurucularda aranan şartlar,
- Sırların saklanması,
- İtibarın korunması,
- Müşteri hakları,
- Kuruluş birlikleri görev ve yetkileri ve suçlar bölümünde ise itibarın zedelenmesi, sırların açıklanması ve zimmet suçlarına ilişkin düzenlemelerde etik ile ilgili konuların ele alındığı görülmektedir.

Bankaların ve çalışanlarının tüm davranışlarının bankacılık ya da diğer kanunlarla tamamen kapsanması olanaklı değildir. Gelişen ve değişen olaylar karşısında tüm seçenekleri ve davranış kurallarını, kalıplarını baştan belirlemek tanımlamak mümkün olmadığından sektörün gereksinimleri karşısında etik ilkelerini belirlemesi düzenlemenin esası olarak alınmış ve temel ilkeler belirlenerek düzenleme yetkisi birliklere bırakılmıştır.

Etik düzenlemelerin gerekçesinde ise bankaların ve mensuplarının etik ilkeler çerçevesinde hareket etmesinin bankalarda iyi

yönetimi güçlendireceği, sosyal sorumluluğu arttıracacağı dile getirilmiştir. Bankacılık kanununun 8. maddesinde kurucularda aranan şartlar belirtilmekte olup f fıkrasında dürüstlük ve itibar kavramlarına değinilmektedir.

BDDK'nın itibar tanımında şu özellikler bulunmaktadır:

- a) Ahlaklı ve erdem sahibi olması,
- b) Şaibeli işlere karışmamış olması,
- c) Yükümlülüklerini yerine getirmede ahlaki zaafiyet göstermemiş olması,
- d) Muteber bir geçmişe sahip olması.

Etik ilkeler başlığı altında 75. maddede, bankalar ile bunların mensuplarının yönetimde adalet, doğruluk, dürüstlük ve sosyal sorumluluğu esas almaya yönelik etik ilkelere uymakla yükümlü oldukları ve etik ilkelerin kuruluş birlikleri (Türkiye Bankalar Birliği ve Türkiye Katılım Bankaları Birliği) tarafından Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurulunun uygun görüşü alınmak suretiyle belirleneceği, düzenlemesi getirilmiştir. Bu düzenleme ile etik kuralların temel ilkeleri olarak adalet, doğruluk, dürüstlük ve sosyal sorumluluk olarak belirlenmiştir.

3. Bankaların Artan Etik Olmayan Davranışları ve Bu Davranışların Nedenleri

Yukarıda sayılan yerel ve özellikle Amerika ve İngiltere'deki yasal düzenlemelere rağmen bankaların belirli dönemlerde artan etik davranmama eğilimlerinin ardındaki gerçek nedenler ile ilişkisinin araştırılması bu çalışmanın amacını oluşturmaktadır.

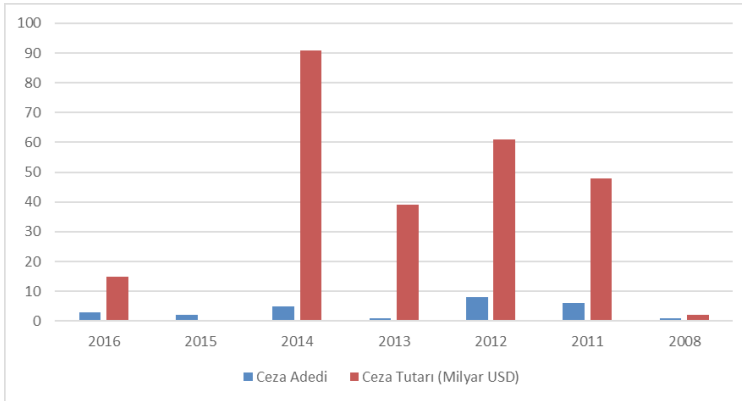
Bu konudaki en son örnek olan ve Panama'da faaliyet gösteren Mossack Fonseca hukuk şirketine ait dokümanların 2016 yılında deşifre olmasıdır. "Hukuk" şirketinin müşterilerinin vergi kaçırmasına, yaptırımları bertaraf etmesine ve kara para aklamalarına yardımcı olduğu ortaya çıkmıştır. Deşifre olan 11,5 milyon belgeye göre 500'den fazla bankanın şaibeli küresel bankacılık işlemlerine aracılık ettiği ortaya çıkmıştır. Aynı belgelerde bu hukuk firması aracılığıyla HSBC'nin 2300, UBS'in 1100, Credit

Suisse 1105, Societe General'in 979 off-shore şirket kurduğuna değinilmiştir. Görüldüğü üzere hukuk tek başına yeterli olmamakta olup, kanuna uygun davranmak etik davranmak anlamına da gelmemektedir. Cezai şarttan kaçınmak üzere gösterilecek davranışlar kanuna uygun görünmekte iken etik ahlaka uygun olmayabilmektedir.

Özellikle küresel krizin denetim ve risk yönetimi üzerine dikkat çekmesi üzerine özellikle küresel krize neden olan riskli banka davranışlarının devam edip etmediğine ilişkin bir analiz yapmak üzere 2008 ile 2016 yılları arasında küresel olarak faaliyet gösteren bankaların yasa dışı uygulamaları yanında basiretli bankacı gibi davranmamaları nedeni ile maruz kaldıkları cezalar araştırılmış ve şu sonuçlara ulaşılmıştır:

- 22'si dünya sıralamasında ilk 50'de bulunan 25 banka toplam 236 milyar dolar ceza ödemiştir. S&P Global Market Intelligence (2015)
- Yüksek miktarda ceza ödeyen bankaların 7'si (%28) ABD, 5'i İngiliz (%20), 4'ü İsviçre (%16) bankalarından oluşmaktadır.
- Yıllara göre ceza adet ve tutar dağılımı şu şekildedir:

Grafik 1. Yıllara Göre Ceza Adet ve Tutarları

Kaynak: Grafikteki veriler tarafımda düzenlenmiş olup, yararlanılan kaynaklar kaynakçada "dolaylı yararlanılan eserler" bölümünde belirtilmiştir.

Dava ve denetim sonuçlarına göre bankaların aldığı cezalar 2014 yılında yoğunlaşmakla birlikte Mortgage ile ilgili suçun oluştuğu dönem genellikle 2003-2008 dönemidir.

- Alfabetik sıraya göre ceza alan bankaların işlemiş oldukları suçlar aşağıdaki gibidir:

Tablo 1. Banka Adı ve Suç Tanımı

Sıra No	Banka Adı	Suç Tanımı
1	Banco Santander	- Yasadışı overdraft uygulamaları.
2	Bank of America (+Countrywide, +Merrill Lynch)	- Banka yönetici ve çalışanları tarafından menkul kıymet dolandırıcılığı ve muhasebe dolandırıcılığı, - Reddedilmesi gereken kredi taleplerinin onaylanması. - Mortgage davaları, - MBS ve CDO'lar ile ilgili yasa, düzenleme ve anlaşmaları defalarca ihlal etmek, - Yatırımcıları yanıltıcı tavsiyelerde bulunmak.
3	Bank of Tokyo-Mitsubishi UFJ	- Yasaklı ülkeler ile ilgili kısıtlamalara muhalefet etmek.
4	Barclays (+Lehman Brothers)	- Banka yönetici ve çalışanları tarafından menkul kıymet dolandırıcılığı ve muhasebe dolandırıcılığı, - Reddedilmesi gereken kredi taleplerinin onaylanması. - Yasaklı ve kısıtlanmış devlet, diktatör ve bir kısmı terörist aktiviteler, uyuşturucu ile ilişkili firmalar, silah üreticileri ve İran'ın nükleer silah çabalarını destekleyen şekilde karapara aklamak, - Libor manipülasyonu, - İngiltere'de tüketici davaları.
5	BNP Paribas	- Yasaklı ülkeler ile ilgili kısıtlamalara muhalefet ederek Küba, İran ve Sudan ile ticari ilişkide bulunmak.
6	Citigroup	- Banka yönetici ve çalışanları tarafından menkul kıymet dolandırıcılığı ve muhasebe dolandırıcılığı, reddedilmesi gereken kredi taleplerinin onaylanması, - Mortgage davaları, - MBS ve CDO'lar ile ilgili yasa, düzenleme ve anlaşmaları defalarca ihlal etmek, - Yatırımcıları yanıltıcı tavsiyelerde bulunmak, - Libor manipülasyonu.
7	Commenwealth Bank	- Yasadışı overdraft uygulamaları.
8	Credit Suisse	- Mortgage davaları, - Yasaklı ve kısıtlanmış devlet, diktatör ve bir kısmı terörist aktiviteler, uyuşturucu ile ilişkili firmalar ve İran'ın nükleer silah çabalarını destekleyen şekilde karapara aklamak, - Uyuşturucu kartel hesaplarına ilişkin ihbarları örtbas etmek, - Amerikan firmalarının vergi kaçırımlarına yardımcı olmak, - Ayrıca; kredi türevleri operasyonu başkanı Kareem Serageldin'i, 5.35 milyar dolarlık işlem portföyünü, prim ödemelerinde dolandırıcılık yapmak için kullanmak.

9	Deutsche Bank	<ul style="list-style-type: none"> - Mortgage davaları, (ABD Adalet Bakanlığı 14 milyar dolar uzlaşma önermiştir, ancak 7.2 milyar dolar ceza üzerinde uzlaşmıştır). - Libor manipülasyonu. - Kara paranın aklanması.
10	Goldman Sachs	<ul style="list-style-type: none"> - Banka yönetici ve çalışanları tarafından menkul kıymet dolandırıcılığı ve muhasebe dolandırıcılığı, - Reddedilmesi gereken kredi taleplerinin onaylanması.
11	HSBC	<ul style="list-style-type: none"> - Yasaklı ve kısıtlanmış devlet, diktatör ve bir kısmı terörist aktiviteler, uyuşturucu ile ilişkili firmalar, silah üreticileri ve İran'ın nükleer silah çabalarını destekleyen şekilde karapara aklamak, - Bankacılık Sırları Kanunu ve AML Kanununu ihlal etmek, - Uyuşturucu kartel hesaplarına ilişkin ihbarları örtbas etmek, - Mortgage davaları, - İngiltere'de tüketici davaları, - MBS ve CDO'lar ile ilgili yasa, düzenleme ve anlaşmaları defalarca ihlal etmek, yatırımcıları yanıltıcı tavsiyelerde bulunmak, - Zengin ABD ve Avrupa vatandaşlarına vergi kaçırma hizmetleri sunmak.
12	ING Bank	<ul style="list-style-type: none"> - Yasaklı ülkeler ile ilgili kısıtlamalara muhalefet etmek.
13	JP Morgan Chase (+Bear Stearns)	<ul style="list-style-type: none"> - Banka yönetici ve çalışanları tarafından menkul kıymet dolandırıcılığı ve muhasebe dolandırıcılığı, - Reddedilmesi gereken kredi taleplerinin onaylanması. - Federal elektrik piyasasında fiyat manipülasyonu, - Yatırımcı çekmek üzere yatırım portföy performanslarının kasten yüksek gösterilmesi, - Trader Bruno Iksil'in (nickname: London whale) yüksek limitli CDS ve MBS pozisyonu alarak bankayı zarara uğratması, - Üst düzey yöneticilerinin Bernard Madoff'un Ponzi scheme dolandırıcılığına katkıda bulunduğu iddiası, - Libor manipülasyonu.
14	Julius Baer	<ul style="list-style-type: none"> - Zengin ABD ve Avrupa vatandaşlarına vergi kaçırma hizmetlerine yardımcı olma suçlaması.
15	Lloyd's	<ul style="list-style-type: none"> - Yasaklı ve kısıtlanmış devlet, diktatör ve bir kısmı terörist aktiviteler, uyuşturucu ile ilişkili firmalar ve İran'ın nükleer silah çabalarını destekleyen şekilde karapara aklamak, - Uyuşturucu kartel hesaplarına ilişkin ihbarları örtbas etmek.
16	Morgan Stanley	<ul style="list-style-type: none"> - Banka yönetici ve çalışanları tarafından menkul kıymet dolandırıcılığı ve muhasebe dolandırıcılığı, - Reddedilmesi gereken kredi taleplerinin onaylanması, - Açılan bireysel davada konut krizi esnasında MBS'lerine rating kuruluşlarınca yüksek rating verilmesi için baskıda bulunduğu iddiası.
17	Nordea Bank	<ul style="list-style-type: none"> - Kara paranın aklanması ile ilgili yasa ve düzenlemelere muhalefet etmek, gerekli önleyici tedbirleri almamak.
18	Rabobank	<ul style="list-style-type: none"> - Libor manipülasyonu.
19	RBS	<ul style="list-style-type: none"> - Libor manipülasyonu, - Yasaklı ve kısıtlanmış devlet, diktatör ve bir kısmı terörist aktiviteler, uyuşturucu ile ilişkili firmalara kredi verilmesi, - İngiltere'de tüketici davaları.

20	Societe Generale	- Banka adına borsada alım satım işlemcisi Jerome Kerviel'in görev yaptığı sırada bankayı zarara uğratması, - Libor manipülasyonu.
21	Standard Chartered	- İran hükümetinin 250 milyar dolarlık işlemlerini gizleyerek, "Amerikan finansal sistemini teröristlere, silah tacirlerine, uyuşturucu kaçakçılara ve yolsuz rejimlere karşı kırılğan hâle getirmek, dolandırıcılık, kayıtlara hile karıştırma ve hükümete mukavemet suçunu işlemek.
22	Sun Trust	- Mortgage davaları.
23	UBS	- Zengin ABD ve Avrupa vatandaşlarına vergi kaçırma hizmetleri sunma suçlaması, - Libor manipülasyonu, - Üst düzey yöneticilerinin Bernard Madoff'un Ponzi scheme dolandırıcılığına katkıda bulunduğu iddiası.
24	Wegelin&Co	- 100 Amerikalı'nın ABD Vergi Dairesi'nden (IRS) 1.2 milyar dolar gizlemelerine yardımcı olmak.
25	Wells Fargo (+Wachovia)	- Mortgage davaları, - Yasaklı ve kısıtlanmış devlet, diktatör ve bir kısmı terörist aktiviteler, uyuşturucu ile ilişkili firmalar ve İran'ın nükleer silah çabalarını destekleyen şekilde karapara aklamak, - Uyuşturucu kartel hesaplarına ilişkin ihbarları örtbas etmek, - MBS ve CDO'lar ile ilgili yasa, düzenleme ve anlaşmaları defalarca ihlal etmek, - Yatırımcıları yanıltıcı tavsiyelerde bulunmak, - 5300 çalışanının müşterilere ait masraf ve komisyonları gölge hesaplar açarak zimmelerine geçirmesi.

Kaynak: Tablodaki veriler tarafımda düzenlenmiş olup, yararlanılan kaynaklar kaynakçada "dolaylı yararlanılan eserler" bölümünde belirtilmiştir.

Avrupa ve Amerika'daki örnekler yanında basında kapsamlı bilgi bulunmamakla birlikte Hindistan Merkez Bankası'nın da 2015 yılında 13 bankaya (aralarında HDFC Bank, Bank of Baroda ve Punjab National Bank'da bulunmaktadır) müşterini tanı (Know Your Customer-KYC) ve kara paranın aklanmasının önlenmesi (Anti Money Laundering-AML) ile ilgili yasa ve düzenlemeleri ihlalden ceza uyguladığı bilinmektedir.

Ceza konusu davranışlar bankalarımızda yurtdışındaki örneklere oranla daha az görünmekle birlikte bu durumun kurallara ve etik ihlallere karşı olan duyarlılık dolayısı ile mi yoksa denetim eksikliğinden mi kaynaklandığı tespit edilememiştir. Bu konudaki en dikkate değer örnek 2013 yılında rekabetin ihlal edilmesi nedeni ile Rekabet Kurulunca, mevduat, kredi ve kredi kartı hizmetleri alanında 4054 sayılı Rekabetin Korunması Hakkında Kanun'un 4. maddesinin ihlal edildiği belirlenerek 12 bankaya toplamda

piyasanın beklentisine paralel olarak 1.1 milyar lira ceza kesilmiştir. Türk bankalarının ağırlıklı rekabeti bozucu yönde davranış göstermekten ceza aldığı görünmektedir. Ayrıca usule uygun olmayan masraf, komisyon ve faiz tahsilatı da yaygın bir davranış olarak karşımıza çıkmaktadır. Kredi ve mevduat hesaplarından uzun yıllar boyunca farklı kalemlerde ücret ve komisyon alan bankalar 2015'te müşterilerine 1.8 milyar TL'lik geri ödeme yapmıştır. Yaklaşık 2 yıl önce emsal davalar ile başlayan süreçte ücret ve komisyonların iadesi için yapılan başvurularda Tüketici Hakem Heyetlerinin neredeyse tüm başvurularda vatandaşların lehine karar vermiştir. Başçı (2016).

Türkiye'deki bankaların 2008 sonrasında işlemiş olduğu suçlara bakılacak olursa şöyle bir durum ortaya çıkmaktadır:

- Aktif büyüklükleri sıralamasına göre ilk 14'de bulunan (Türkiye Bankalar Birliği, 2016) 12 banka toplam 1,36 milyar TL ceza ödemiştir. Aslında bu durum ilk 14'ün tamamı anlamına da gelmektedir. Çünkü 11. Sıradaki Türk Eximbank yapısı gereği rekabet dışında bulunmaktadır, 13. Sıradaki Odeabank ise 2011 kuruluşludur.
- Yıllara göre ceza adet ve tutar dağılımı şu şekildedir:

Tablo 2. Yıllara Göre Ceza Adet ve Tutarları

Yıl	Ceza Adedi	Ceza Tutarı (Milyon TL)
2015	3	263
2013	12	1027
2011	7	72

Kaynak: Tablodaki veriler tarafımda düzenlenmiş olup, yararlanılan kaynaklar kaynakçada "dolaylı yararlanılan eserler" bölümünde belirtilmiştir.

Bankaların aldığı cezalar özellikle rekabet kurumunun 12 bankaya kestiği ceza nedeni ile 2013 yılında yoğunlaşmaktadır.

- Ceza alan bankaların işlemiş oldukları suçlar aşağıdaki gibidir:

Tablo 3. 2008-2016 Arasında Türkiye’deki Bankacılık İhlalleri

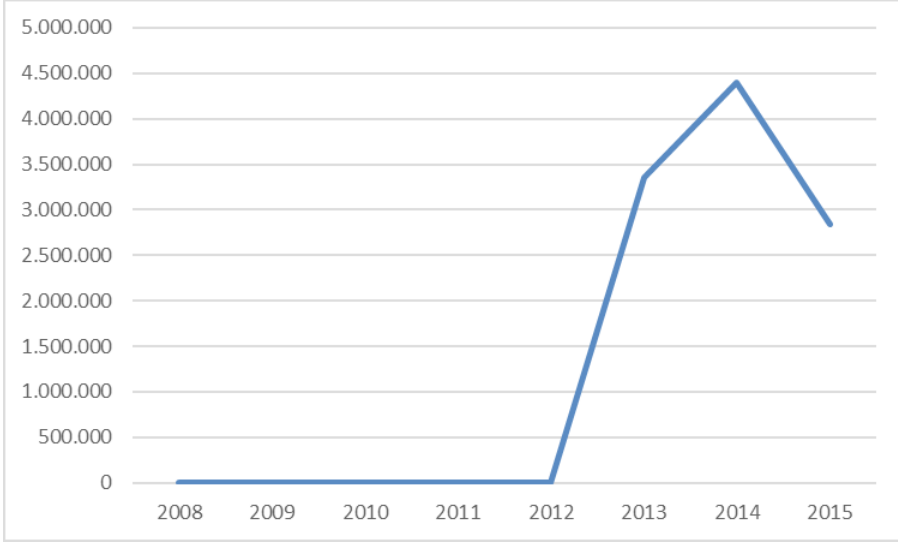
Sıra No	Banka Adı	2016 Türkiye Sıralaması	Suç Tanımı
1	Akbank T.A.Ş.	4	Mevduat, kredi ve kredi kartı hizmetleri alanında 4054 sayılı Rekabetin Korunması Hakkında Kanun’un 4. maddesinin ihlal edilmesi. ‘Centilmenlik anlaşması’’ adı altında, özel firmalara promosyon verilmemesi, protokolü devam eden kurum/firmalara diğer bankalar tarafından teklif verilmemesi konularında anlaşma yapmak suretiyle, 4054 sayılı Kanunun 4. maddesi kapsamında rekabetin ihlal edilmesi.
2	Türkiye Garanti Bankası A.Ş. ve Garanti Ödeme Sistemleri A.Ş. ile Garanti Konut Finansmanı Danışmanlık A.Ş.	3	Mevduat, kredi ve kredi kartı hizmetleri alanında 4054 sayılı Rekabetin Korunması Hakkında Kanun’un 4. maddesinin ihlal edilmesi. Tüketicilere verilen kredilerde açıklanan tüketici faiz oranı ile uygulanan faiz oranı arasında farklılık olması. ‘Centilmenlik anlaşması’’ adı altında, özel firmalara promosyon verilmemesi, protokolü devam eden kurum/firmalara diğer bankalar tarafından teklif verilmemesi konularında anlaşma yapmak suretiyle, 4054 sayılı Kanunun 4. maddesi kapsamında rekabetin ihlal edilmesi.
3	Yapı ve Kredi Bankası A.Ş.	5	Mevduat, kredi ve kredi kartı hizmetleri alanında 4054 sayılı Rekabetin Korunması Hakkında Kanun’un 4. maddesinin ihlal edilmesi. ‘Centilmenlik anlaşması’’ adı altında, özel firmalara promosyon verilmemesi, protokolü devam eden kurum/firmalara diğer bankalar tarafından teklif verilmemesi konularında anlaşma yapmak suretiyle, 4054 sayılı Kanunun 4. maddesi kapsamında rekabetin ihlal edilmesi.
4	Türkiye İş Bankası A.Ş.	2	Mevduat, kredi ve kredi kartı hizmetleri alanında 4054 sayılı Rekabetin Korunması Hakkında Kanun’un 4. maddesinin ihlal edilmesi. Tüketicilere verilen kredilerde açıklanan tüketici faiz oranı ile uygulanan faiz oranı arasında farklılık olması. ‘Centilmenlik anlaşması’’ adı altında, özel firmalara promosyon verilmemesi, protokolü devam eden kurum/firmalara diğer bankalar tarafından teklif verilmemesi konularında anlaşma yapmak suretiyle, 4054 sayılı Kanunun 4. maddesi kapsamında rekabetin ihlal edilmesi.

5	Finansbank A.Ş.	8	Mevduat, kredi ve kredi kartı hizmetleri alanında 4054 sayılı Rekabetin Korunması Hakkında Kanun'un 4. maddesinin ihlal edilmesi.
			Tüketicilere verilen kredilerde açıklanan tüketici faiz oranı ile uygulanan faiz oranı arasında farklılık olması.
			'Centilmenlik anlaşması'' adı altında, özel firmalara promosyon verilmemesi, protokolü devam eden kurum/firmalara diğer bankalar tarafından teklif verilmemesi konularında anlaşma yapmak suretiyle, 4054 sayılı Kanunun 4. maddesi kapsamında rekabetin ihlal edilmesi.
6	Türkiye Halk Bankası A.Ş.	6	Mevduat, kredi ve kredi kartı hizmetleri alanında 4054 sayılı Rekabetin Korunması Hakkında Kanun'un 4. maddesinin ihlal edilmesi.
7	Türkiye Vakıflar Bankası T.A.O.	7	Mevduat, kredi ve kredi kartı hizmetleri alanında 4054 sayılı Rekabetin Korunması Hakkında Kanun'un 4. maddesinin ihlal edilmesi.
			'Centilmenlik anlaşması'' adı altında, özel firmalara promosyon verilmemesi, protokolü devam eden kurum/firmalara diğer bankalar tarafından teklif verilmemesi konularında anlaşma yapmak suretiyle, 4054 sayılı Kanunun 4. maddesi kapsamında rekabetin ihlal edilmesi.
8	Türkiye Cumhuriyeti Ziraat Bankası A.Ş.	1	Mevduat, kredi ve kredi kartı hizmetleri alanında 4054 sayılı Rekabetin Korunması Hakkında Kanun'un 4. maddesinin ihlal edilmesi.
9	Denizbank A.Ş.	9	Mevduat, kredi ve kredi kartı hizmetleri alanında 4054 sayılı Rekabetin Korunması Hakkında Kanun'un 4. maddesinin ihlal edilmesi.
			'Centilmenlik anlaşması'' adı altında, özel firmalara promosyon verilmemesi, protokolü devam eden kurum/firmalara diğer bankalar tarafından teklif verilmemesi konularında anlaşma yapmak suretiyle, 4054 sayılı Kanunun 4. maddesi kapsamında rekabetin ihlal edilmesi.
10	HSBC Bank A.Ş.	14	Mevduat, kredi ve kredi kartı hizmetleri alanında 4054 sayılı Rekabetin Korunması Hakkında Kanun'un 4. maddesinin ihlal edilmesi.
11	ING Bank A.Ş.	12	Mevduat, kredi ve kredi kartı hizmetleri alanında 4054 sayılı Rekabetin Korunması Hakkında Kanun'un 4. maddesinin ihlal edilmesi.
12	Türk Ekonomi Bankası A.Ş.	10	Mevduat, kredi ve kredi kartı hizmetleri alanında 4054 sayılı Rekabetin Korunması Hakkında Kanun'un 4. maddesinin ihlal edilmesi.

Kaynak: Tablodaki veriler tarafımda düzenlenmiş olup, yararlanılan kaynaklar kaynakçada "dolaylı yararlanılan eserler" bölümünde belirtilmiştir.

- Aynı dönemdeki müşteri hakem heyeti şikayetlerine baktığımızda şöyle bir durum ortaya çıkmaktadır:

Grafik 2. Yıllık Müşteri Hakem Heyeti Şikayetleri

Kaynak: Grafikteki veriler tarafımda düzenlenmiş olup, yararlanılan kaynaklar kaynakçada "dolaylı yararlanılan eserler" bölümünde belirtilmiştir.

Emsal davalar nedeni ile müşteri hakem heyetine yapılan tüketici başvuruları 2013-2014 yıllarında en yüksek seviyeye ulaşmış görünmektedir. Bu aynı zamanda hem dünyada hem de Türkiye’de banka cezalarında yaşanan artışa paralellik göstermektedir.

Federal Mevduat Sigortası Kurumu FDIC’nin eski başkanı William Isaac, “Düzenlemelerin bankaların ihtiyatsız davranışının önüne geçemeyeceğini ve Amerikan finansal sisteminin daha fazla kurala değil, daha akıllı düzenlemelere ihtiyacının olduğunu” söylemiştir (www.bloomberght.com, 07.08.2012). Tüm dünyada en sıkı kurallara bağlı olarak düzenlenen ve denetleyici kurumlar tarafından en çok denetlenen sektör olmasına rağmen dünyanın en büyük bankalarının ve banka yöneticilerinin kanun ve etik dışı uygulamalara yönelmesinin nedenleri nelerdir? Mossack Fonseca gibi dünyanın en büyük hukuk firmalarından birini kara paranın aklan-

ması ve vergi kaçırılması için danışmanlık yapmaya itecek nedenler nelerdir?

Çalışma kapsamında tespit edilen ve bankaları ile üst düzey yöneticilerini kanun ve etik dışı uygulamalara yönelten nedenler şunlardır:

- Artan rekabete rağmen piyasadaki pastanın aynı oranda hızlı büyümemesi,
- Piyasa payını artırmak isteyen bankaların daha riskli ve hatta kredibilitesi bulunmayan müşterilere kredi kullandırmaları,
- Yalnızca kar odaklı çalışarak ekonomik ve sosyal fonksiyonlarını unutan bankaların riskli türev ürünlere yönelmesi,
- Özellikle büyüme dönemlerinde performansın satış ve karlılıkla ilişkilendirilirken, risk yönetiminin ve sorunlu kredilerin göz ardı edilmesi,
- Hissedarların ve üst yönetimlerin artan kar payı ve yüksek prim beklentileri,
- Yetersiz ve caydırıcı olmayan cezalar,
- Düzenleyici ve denetleyici kurumların yetersiz denetim uygulamaları, görmezden gelmeleri veya ceza uygulamaktan kaçınmaları,
- Rekabet bozucu anlaşmalar ve birleşmeler,
- Bağımsız denetim, hukuk ve derecelendirme firmalarının gelirlerini danışmanlık verdikleri veya derecelendirme hizmeti verdikleri firmalardan alıyor olmaları ve bu nedenle tarafsızlıklarını kaybetmeleri,
- Bankacılıkta etik eğitime önem verilmemesi,
- Kanun ve etik uyumun her bankada gözetiliyor görünmesine karşın hissedar ile üst yönetimin bu konuda yetersiz ve/veya duyarsız olması,

- Üst yöneticilerin seçim ve atamalarında objektif kriterler bulunmaması ve bu nedenle göreve gelen yöneticilerin etik ahlaka ve kanunlara aykırı olarak belirli kişi, kurum ve kişisel çıkarlarını ön planda tutacak şekilde davranmaları,
- Yüksek karlılıkları nedeni ile off-shore finansal hizmetler ile vergi kaçırma ve kara paranın aklanması faaliyetlerinde bulunmaları,
- Suç örgütleri ve siyasi kişi ve kurumlar ile örtülü veya doğrudan ilişki içerisinde olmaları

4. Sonuç

Charles Ferguson'un "Banking Is a Criminal Industry Because Its Crimes Go Unpunished" isimli yazısındaki suçun cezasız kalmasının ardındaki çekiciliğin aksine özellikle 2012 ve sonrasında bankalara uygulanan milyarlarca dolarlık para cezalarının caydırıcı olmadığı görülmektedir. Yazılı kanun ve yönetmelikler yanında farklı ulusal ve uluslararası kurumlar tarafından yapılan denetimlerin aykırı uygulamaları önlemede yetersiz kalması, bu uygulamaları önlemek için yeni ve daha komplike kanun ve ceza uygulamalarının da aynı şekilde yetersiz kalacağı tahminimizi desteklemektedir (Ferguson, 2012).

Özellikle 2008 sonrası dönemde artan mortgage davaları ve dayanağı olmayan masraf ve komisyon uygulamaları, başta bankalar olmak üzere finansal kurumlar ile onları temsil eden çalışanların sergilediği etik dışı davranışlar, tüketiciler nezdinde sektör ve çalışanlarının yüksek kara odaklı ve açgözlü kurum ve kişiler olduğu şeklinde bir imajın ortaya çıkmasına neden olmuştur.

Bankacılık sisteminin temelini güven ve itibar oluşturmaktadır. Sistem içerisinde görev yapan baştan sona tüm unsurların güven ve itibarın sağlanması için kanun ve düzenlemeleri dikkate alarak ancak bunun da üzerinde bir ahlak anlayışı ile çaba göstermesi gerekmektedir. Bu çaba aynı zamanda kıt olan finansal kaynakların etkin yönetimini ve bankalar açısından telafi edilemeyecek zararların oluşmasının önlenmesini sağlayacaktır.

Bankacılık sektörünün etik açıdan iyileştirilmesi için önerilerimiz şu başlıklar altında toplanmaktadır:

- Bankacılık etiği eğitiminin Türkiye Bankalar Birliği ve Türkiye Katılım Bankaları Birliği tarafından hissedar ve üst yöneticiler dahil tüm banka personeline uygulanarak sürekli geliştirilmesinin ve etik kültürün kurumsallaşmasının sağlanması,
- Riskli bankacılık davranışlarının kontrol altına alınması için sapmaların günlük olarak takip edilebildiği merkezi izleme sisteminin oluşturulması,
- BDDK tarafından etik denetim uygulamalarının geliştirilmesi,
- Üst yönetim primlerinin sınırlandırılması,
- Bankacılık eğitimi verilen yüksek okul ve üniversitelerde zorunlu bankacılık etiği derslerinin okutulması,
- Banka kurumsal ve bireysel performans değerlendirmelerinde etik ilke ve kurallara uyumun da bir ölçüt olarak dikkate alınması,
- Kurallara uymanın, toplumsal ve sosyal çıkarlara uygun davranmanın yalnızca zayıflara ait özellikler olduğu, din, dil, ırk, cinsiyet, zümre veya siyasi fark, kişisel ve parasal çıkar gözetmenin bir erdem olarak övüldüğü kültür, eğitim ve telkinlerden kaçınılarak, eğitim sistemimizin en baştan etik ahlak ve davranış kurallarına göre yeniden düzenlendiği ve yalnız okul içerisinde değil, aileler içerisinde de aynı tutarlılığın sürdürüldüğü bir eğitim sistemine ivedilikle geçilmesi gerekmektedir.

KAYNAKLAR

5411 Sayılı Bankacılık Kanunu

Balkan B. 2006. Bankacılıkta Temel etik Yaklaşım, Marmara Üniversitesi Bankacılık ve Sigortacılık Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi.

Başçı S. 2016. Tüketici Hakem Heyetleri'ne yapılan tüm başvuruları kazanan vatandaşlar, bankalara ödediği ücret ve komisyonun 1.8 milyar lirasını geri almayı başardı, <http://www.sozcu.com.tr/2016/ekonomi/bankalar-1-8-milyari-tuketiciye-iade-etti-1158134/> , (Erişim Tarihi: 29.03.2016)

Ferguson C. 2012. Predator Nation: Corporate Criminals, Political Corruption, and the Hijacking of America Kindle Edition.

Navran F. 2005. What is the Difference Between Ethics, Morals and Values?, http://www.ethics.org/ask_e4.html , (Erişim Tarihi:15.08.2016)

Türk Ceza Kanunu

Türkiye Bankalar Birliği 2016, Aktif Büyüklüklerine Göre Banka Sıralaması.

S&P Global Market Intelligence, <http://www.hitc.com/en-gb/2016/04/13/sp-global-market-intelligence-ranks-the-largest-100-banks-in-the/> , (Erişim Tarihi: 17.09.2016)

<http://www.bloomberght.com/haberler/haber/1194025-isaac-amerikan-bankalarina-daha-akilli-duzenleme-gerekli>, (Erişim Tarihi: 07.08.2016)

<http://www.edelman.com/news/2016-edelman-trust-barometer-release/> , (Erişim Tarihi: 10.06.2016)

<http://www.roymorgan.com/findings/6188-roy-morgan-image-of-professions-2015-201504280343>, (Erişim Tarihi: 11.08.2016)

www.tdk.gov.tr, (Erişim Tarihi: 10.04.2016)

Bomey N. 2016. Deutsche Bank: Department of Justice Demanding 14 Billion USD Fine, <http://www.usatoday.com/story/money/2016/09/16/deutsche-bank-justice-department/90467850/>, (Erişim Tarihi: 16.09.2016)

Egan M., 2016. 5,300 Wells Fargo Employees Fired Over 2 Million Phony Accounts, <http://money.cnn.com/2016/09/08/investing/wells-fargo-created-phony-accounts-bank-fees/> , (Erişim Tarihi: 08.09.2016)

Fallon Patrick T. 2014. Biggest Bank Settlements, Wall Street Journal, <http://www.wsj.com/articles/SB10001424127887323808204579084932990175004> , (Erişim Tarihi:10.07.2014)

Gallup Honesty / Ethics in professions survey, <http://www.gallup.com/poll/1654/honesty-ethics-professions.aspx>, (Erişim Tarihi:15.08.2016)

- Lerving P. 2016. Banks Face Harsher Penalties in Denmark After Nordea Failures, <http://www.bloomberg.com/news/articles/2016-06-20/banks-face-harsher-penalties-in-denmark-after-nordea-failures>, (Erişim Tarihi:08.09.2016)
- NBC, "JPMorgan discloses \$2B in losses in 'flawed' hedging strategy", http://marketday.nbcnews.com/_news/2012/05/10/11644161-jpmorgan-discloses-2b-in-losses-in-flawed-hedging-strategy?lite, (Erişim Tarihi: 10 Mayıs 2012)
- Ong T. 2014. Commonwealth Bank pays \$180,000 in penalties after personal overdrafts breach, <http://www.abc.net.au/news/2016-09-14/commonwealth-bank-pays-180000-penalty-in-overdrafts-breach/7843962>, (Erişim Tarihi:16.09.2016)
- Roy M. 2015. Image of Professions Survey 2015, <http://www.roymorgan.com/findings/6188-roy-morgan-image-of-professions-2015-201504280343>, (Erişim Tarihi: 20.08.2016)
- Saha M. 2016. RBI slaps Rs.27 cr. penalty on 13 banks, <http://www.thehindu.com/business/Economy/rbi-slaps-rs27-cr-penalty-on-13-banks/article8898071.ece>, (Erişim Tarihi: 16.09.2016)
- Sullivan Mary B. 2016. \$12.5 Billion in Bank Fines & Penalties in 2016 - and Growing, <https://www.linkedin.com/pulse/125-billion-bank-fines-penalties-2016-growing-mary-beth-sullivan>, (Erişim Tarihi: 16.09.2016)
- Taylor J. 2014. UK Banks Fund Deadly Cluster-Bomb Industry, <http://blogs.wsj.com/moneybeat/2014/06/23/a-list-of-the-biggest-bank-settlements/>, (Erişim Tarihi: 23.07.2014)
- <http://www.bloomberght.com/haberler/haber/1219183-credit-suisse-iski-cdo-baskani-tutuklandi>, (Erişim Tarihi: 27.09.2012)
- <http://www.bloomberght.com/haberler/haber/1278091-isvicreli-banka-amerikan-adaletinden-kacamadi>, (Erişim Tarihi: 04.01.2013)
- <http://www.bloomberght.com/haberler/haber/1347577-moodys-s-pve-morgan-stanleynin-anlasma-bedeli-225-milyon-dolar>, (Erişim Tarihi: 20.06.2016)
- http://www.bbc.com/turkce/haberler/2016/04/160404_panama_belgelerleri, (Erişim Tarihi: 04.04.2016)
- <http://www.bbc.com/turkce/haberler-dunya-38413339>, (Erişim Tarihi: 23.12.2016)
- <http://www.cnnturk.com/ekonomi/dunya/deutsche-banka-630-milyon-dolarlik-ceza>, (Erişim Tarihi: 31.01.2017)
- <http://www.dw.com/tr/abden-bankalara-rekor-ceza/a-17270359>, (Erişim Tarihi: 04.12.2013)

- <http://www.economist.com/news/finance-and-economics/21606321-frances-largest-bank-gets-fined-evading-american-sanctions-capital-punishment>, (Erişim Tarihi: 05.07.2014)
- <http://www.haberborsa.com.tr/arsiv/stanchart-340-milyon-dolarla-iddiayi-kapayacak-h33977.html>, (Erişim Tarihi: 15.08.2012)
- <http://www.finansgundem.com/haber/bankalari-denetleyenlerin-yarisi-iceride/1115172>, (Erişim Tarihi: 03.09.2016)
- http://www.huffingtonpost.com/janet-tavakoli/jamie-dimon-jpmorgans-chi_b_1517332.html, (Erişim Tarihi: 05.07.2014)
- http://www.huffingtonpost.com/marni-halasa/is-anybody-listening-hsbc_b_3831412.html, (Erişim Tarihi: 28.08.2013)
- <http://www.independent.co.uk/news/uk/home-news/uk-banks-fund-deadly-cluster-bomb-industry-2338168.html>, (Erişim Tarihi: 10.08.2012)
- <http://www.milliyet.com.tr/turkiye-ye-en-son-gelen-bankaya-1/ekonomi/detay/1784180/default.htm>, (Erişim Tarihi: 30.10.2013)
- <http://www.milliyet.com.tr/panama-skandalinda-ortaya-cikti/dunya/detay/2221827/default.htm>, (Erişim Tarihi: 05.04.2016)
- <http://www.milliyet.com.tr/bankalara-ceza-yagdi-/ekonomi/detay/2104323/default.htm>, (Erişim Tarihi: 10.05.2016)
- http://www.sourcewatch.org/index.php/Wall_Street_crimes#References, (Erişim Tarihi: 06.04.2014)
- <https://www.tbb.org.tr/tr/bankacilik/banka-ve-sektor-bilgileri/4>, (Erişim Tarihi: 17.09.2016)
- <https://www.tbb.org.tr/tr/faaliyetler/bireysel-musteri-hakem-heyeti/yillik-raporlar/97>, (Erişim Tarihi: 17.09.2016)
- <https://www.rt.com/news/libya-spain-gaddafi-cluster-bomb/>, (Erişim Tarihi: 23.12.2016)
- <http://www.reuters.com/article/us-hsbcusa-probes-idUSBRE8420FX20120503>, (Erişim Tarihi: 17.09.2016)
- <http://finance.fortune.cnn.com/2012/07/13/jpmorgan-hid-london-whale>, (Erişim Tarihi: 13.07.2012)
- <http://finans.mynet.com/haber/detay/dunya/bankalara-buyuk-ceza/90741/>, (Erişim Tarihi: 04.12.2013)
- http://graphics.thomsonreuters.com/15/bankfines/index.html?utm_source=twitter, (Erişim Tarihi: 10.09.2015)
- <http://wachoviaequitysettlement.com/>, (Erişim Tarihi: 23.12.2016)